

МОТИВАЦІЯ ДОСЯГНЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ЗАВЧЕНОЇ БЕЗПОРАДНОСТІ У ЮНАКІВ З РІЗНИХ СІМЕЙ

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Скрипова Анастасія

студентка 2 курсу соціально-психологічного факультету

Сучасний світ відкриває для людини необмежену кількість можливостей для самореалізації, досягнення успіху, але здатність вистояти перед труднощами на шляху до цілі вимагає від людини високого рівня готовності до самостійного вирішення проблем, відповідальності, компетентності. Одним з феноменів, пов'язаним із ефективною саморегуляцією є завчена безпорадність як реакція на невдачу на шляху до поставленої цілі.

За Х. Хекхаузенем мотивація досягнення вивчається як прагнення збільшити або зберегти високими здібності людини там, де може бути використаний критерій успішності. При цьому саме це прагнення припускає можливість двох результатів - успіху і невдачі.[3]

Інший вчений, Мартін Селігман детально вивчив один із важливих показників мотивації досягнення – адаптивну реакцію на невдачу. Його дослідження охопили три аспекти прояву цього показника - поведінковий, когнітивний і емоційний. Крім того, Селігман показав, що досвід тривалих невдач та зустріч з негативними життєвими подіями може виступити надійним зовнішнім предиктором зниження очікування суб'єкта щодо його майбутньої успішності. [2;4]

Теорія М. Селігмана намагається пояснити поведінку, спрямовану на досягнення, а точніше її відсутність, використовуючи конструкт завченої безпорадності. Завчена безпорадність - це психологічний стан, який включає порушення безпосередньо в мотивації, а також в когнітивних і емоційних процесах, що виникає внаслідок пережитої суб'єктом невідконтрольності. [2;4]

Є. Вахромов вважає, що найбільш важкі наслідки для повноцінного психологічного розвитку людини настають, якщо демонстрація його безпорадності і смиренності отримує з боку оточуючих підкріплення і своєрідну «нагороду» у вигляді гіперопіки. Закріплення і фіксація внутрішньої позиції «Я - компетентний» або «Я - безпорадний» відбувається, як правило, в шкільні роки при формуванні «Я-концепції». Саме в цей час найбільш сильно проявляється тенденція до узагальнення (генералізації) за

принципом: якщо я безпорадний в цій ситуації, то я безпорадний завжди і всюди. [1]

Сім'я є важливим фактором, який впливає на розвиток мотивації досягнення, а саме завченої безпорадності. Теоретично соціально-вразлива сім'я, порівняно із звичайною, характеризується тим, що вона є результатом несприятливих подій, на розвиток яких не може вплинути, тобто є безпорадна перед ними.

Для вивчення структури мотивації досягнення як механізму розвитку завченої безпорадності у юнаків з різних сімей нами була розроблена авторська проєктивна методика на основі ТАТ, спрямована на вивчення структури мотивації досягнення при реакції на успіх та невдачу у різних сферах життєдіяльності юнаків, таких як навчання, хобі та сім'я.

Ми виявили ознаки завченої безпорадності як у юнаків із соціально-вразливих категорій, так і в юнаків зі звичайних сімей, але рівень прояву в них має суттєві відмінності. Найчастіше завчена безпорадність простежується у юнаків із соціально-вразливих сімей при реакції на невдачу, а при реакції на успіх цей рівень менший. Частково простежується завчена безпорадність у звичайній сім'ї, але лише у ситуації невдачі.

Найбільш яскраво проявляється завчена безпорадність у юнаків із соціально-вразливих сімей в ситуаціях невдачі. Механізмами розвитку завченої безпорадності є такі:

- емоційна регуляція нецілеспрямованої активності; критика в умовах активності, спрямованої на досягнення, може призводити до розвитку діяльнісних механізмів завченої безпорадності;
- похвала та критика у відповідних типах ситуацій відображають соціальні чинники розвитку феномена, що вивчається;
- взаємодія діяльнісних, соціальних та емоційних чинників призводить до когнітивних порушень у структурі мотивації, а відтак, і до розвитку завченої безпорадності.

Отже, мотивація досягнення як механізм розвитку феномену завченої безпорадності частково залежить від типу сім'ї, в якій зростає людина

Список використаних джерел

1. Вахромов Е. Компетентность или беспомощность? // Режим доступу: http://psy.1september.ru/2001/47/4_5.htm
2. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения. – М.: Смысл : Академия, 2006. – 336 с.
3. Х.Хекхаузен. Психология мотивации достижения/Пер. с англ.-СПб.:Речь, 2001. – 240 с.
4. Seligman, Martin E. P. Helplessness: on depression, development, and death. – New York: W. H. Freeman, . Xxxv, 1992. – 250 p.